

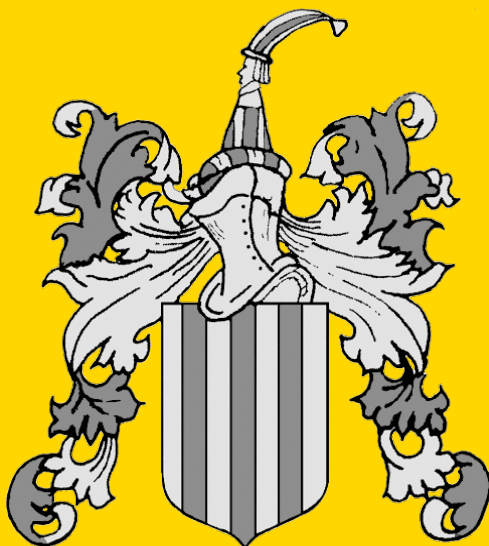
Heemkring Berchem vzw

**Driemaandelijks tijdschrift Heemtenberg:
Herfst-Winter 2018 | jg. 27 - nummer 132**

**PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE**

Heemtenberg nr. 132

**Verantwoordelijke uitgever: Paul Gysen
Auwersstraat 34 - 2600 Berchem
Afgiftekantoor: Berchem 1 - P. 206435**

Heemtenberg

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Berchem vzw

Erevoorzitter René Goossens†

RAAD VAN BESTUUR

Voorzitter Paul Gysen
Financieel beheer Josée De Cock
Secretaris Walter Gysen
Raadsleden: Hugo Belmans, Marc Kelders, Chris Van der Snickt, Liliane Voorspoels.

Redactie Heemtenberg: Walter Gysen, Chris Van der Snickt, Paul Gysen
Tel. 03 230 17 51 | Tel. 03 292 51 15
heemtenberg@heemkringberchem.be

Lay-out: Paul Gysen | dtp@heemkringberchem.be

Secretariaat: Auwersstraat 34, 2600 Berchem | info@heemkringberchem.be
Internet: www.heemkringberchem.be
Facebook: www.facebook.com/heemkringberchem

Financieel beheer: Josée De Cock - tel. 03 230 17 51 | finbeheer@heemkringberchem.be

LIDGELDEN of STEUN AAN ONZE KRING

Familiaal lidmaatschap: € 15,00 per jaar

Steunend lid: € 20,00 per jaar

Erelid vanaf: € 35,00 per jaar

Bankrekening: IBAN BE53 0680 7122 0053
op naam van Heemkring Berchem vzw

Zoldermuseum "Schaliënhoeve"

Rooiplein 6, 2600 Berchem (Domein Park West | linkergebouw)
open elke 2de en 4de zondag van de maand | 14.00 tot 17.00 uur
Groepsbezoek en afspraak mogelijk - voor info 03 292 51 15
e-mail: museumbeheer@heemkringberchem.be

Noot van de redactie:

Elke auteur blijft verantwoordelijk voor zijn eigen tekst.

De Roze Hoeve in de sneeuw. (Fotocollectie Chris Van der Snickt)

Inhoudstafel

Contactgegevens	2
Inhoudstafel	3
Heemkringleven	
➤ Nieuwjaarsbrief van het bestuur	4
➤ Redactioneel	4
➤ Ledenwerking	4
Museumnieuws	
➤ Wintersluiting 2018-2019	6
➤ Berchem van Weleer vanaf 1 februari 2019	6
Ons Heem	
➤ Verkiezingsperikelen en grappen vóór WO I	7
➤ Overlijden van burgemeester Frans Van Hombeeck Jr. en de politieke gevolgen voor het Berchems bestuur	10
Groote Oorlog	
➤ "De Groote Oorlog" - geschiedkundig (deel 12)	16
➤ De vredesfeesten te Berchem in 1919	22

Nieuwjaarsbrief van het bestuur

Een druk werkjaar voor onze heemkring is weeral ten einde en een nieuw werkjaar 2019 ligt weeral op ons te wachten.

Na de wintersluiting van het Heemkundig Zoldermuseum “Schaliën-hoeve” tussen 23 december 2018 en 31 januari 2019, kunt u opnieuw bij ons terecht voor een volledig nieuwe vaste tentoonstelling rond het thema “Berchem van Weleer”. We nemen u terug mee naar het Berchem tussen 1880 en 1925 op een virtuele fotowandeling door ons geliefde en zeer mooie Berchem. Bijna alle foto's maken deel uit van onze grote collectie glasnegatieven en zijn verborgen pareltjes die u enkel in onze oude publicaties zal terugvinden. Lange tijd verloren gewaand maar herontdekt en speciaal voor u gedigitaliseerd en gerestaureerd om een beter en gedetailleerd beeld te geven van ons “Berchem van Weleer”. In ons volgende nummer dat volgende maand verschijnt meer hierover. We wensen u alvast prettige feestdagen en een fantastisch 2019!!

Redactioneel

In deze Heemtenberg nemen we u mee naar het begin van de 20ste eeuw, naar aanleiding van de voorbije gemeenteraadsverkiezingen en herdenking van de Wapenstilstand van 11 november 1918. We bekijken de perikelen van de Berchemse politiek en we wonen in 1919 de herdenking bij van de bevrijding en de planting van de vrijheidsboom op het pleintje voor het Sint-Mariagasthuis. De artikels werden vroeger reeds gepubliceerd maar voor de gelegenheid opgesmukt met foto's uit ons archief. We wensen u alvast veel leesplezier!

Ledenwerking

We bedanken al onze leden, zowel nieuwe als bestaande leden, voor hun steun in 2018 en rekenen ook op jullie verdere steun in 2019!!

Onze ereleden:

Dhr. Belmans Hugo, Café De Sport, Z.E.H. Caroen Jacques, Fam. Claes-Theeuws Jef en Godelieve, Mevr. Geurs Simonne, Dhr. Ramakers Willy, Dhr. Smits Werner, Dhr. Mackintosh Rudi, Dhr. Reymer Kris.

Onze steunende leden: Dhr. Belmans Bart, Mevr. Belmans Hilde,

Dhr. Brauers Willem, Mevr. Burman Nelly, Fam. Christiaen Roger, Mevr. Coosemans Monique, Fam. de Hasque Jean, Dhr. De Wael Piet, Dhr. De Wit Georges, Mevr. Driesen Anna, Fam. Germeys-Govaerts, Mevr. Gysen Imelda, Dhr. Hendriks Paul, Fam. Kleyn-Beyers Alex en Gisela, Fam. Nelen-De Mulder Hilda, Dhr. Pietermans Edward, Dhr. Pinckaers-Willems Georges, Fam. Possemiers Jean-Paul, Dhr. Rhodes Reginald, Rijksarchief Antwerpen, Dhr. Schiltz Dirk, Fam. Schouwaerts-Croonen P., Mevr. Segal Suzanne, Mevr. Tireliren Lieve, Mevr. Torfs Irena, Dhr. Van Bergen Dirk, Fam. Van de Perre-Deboey, Dhr. Van den Bempt Luc, Dhr. Van den Bergh Emile, Dhr. Van den Borre Hendrik, Dhr. Van der Paal-Lombaerts Jozef, Dhr. Van der Snickt Chris, Fam. Van Gampelaere Karel, Dhr. Van Gorp Jacques, Fam. Van Herwegen-Bryssinck L+M, Dhr. Van Nuffel-De Pauw Simona, Mevr. Vandingelen Maria, Mevr. Verbanck Mia, Dhr. Verbeeck Frank, Dhr. Verellen Armand, Dhr. Vernieuwe Vincent, Mevr. Verryt Jeanne, Dhr. Vigoureux Jean, Mevr. Wouters Els, Eerwaarde Zusters Annonciaden Berchem, Fam. Zwijsen Hugo, Dhr. Beumont Louis.

Onze familale leden: Dhr. Alaers Rob, Dhr. Anthierens Willy, Mevr. Baes-Laquiere Marie-Paule, Dhr. Balanck Jan, Fam. Bertels-De Roover Frans + Agnes, Dhr. Blom Rik, Fam. Coppens-Seghers Hugo, Dhr. Coune Rik, Dhr. De Bie - Van Reyn Ronny, Dhr. De Bruyn Remi, Dhr. De Clercq Leo, Dhr. De Grande Roger, Dhr. De Raedt-De Wandel Michel, Dhr. Dieltiens Ludo, Dhr. Dox Ludo, Dhr. Elaut Alex, Mevr. Goos Jeannine, Fam. Gysen-De Cock W., Dhr. Gysen-Voorspoels P. en L., Fam. Hikspoors-Van Leeuw Jan, Dhr. Huijghebaert Philippe, Mej. Jacobs Rita, Mevr. Jochems Annemie, Dhr. Kebers Michel, Dhr. Kelders Marc, Mevr. Lamagie Flora, Fam. Libens-Frederix Jo, Dhr. Mallentjer Raymond, Fam. Mertens-Bulteel, Dhr. Norrée Maurice, Mevr. Peeters Nicole, Dhr. Peeters-Annot, Mevr. Perck Hanni, Mevr. Philippe Kristina, Mevr. Reynaerts Angele, Dhr. Roelands-Vermeulen, Fam. Santens Maarten-Smits Katrien, Mevr. Seberechts Ria, Dhr. Spaenhoven Georges, Fam. Sprengers-Peremans, Mevr. Stevens Cecilia, Fam. Thiery-Hubené, Dhr. Thiessen Luc, Dhr. Torfs Fernand, Dhr. Van Ael Walter, Fam. Van Beeck Renaat, Fam. Van Bouwel-De Schepper Wilfried, Dhr. Van Bulck Gaston, Fam. Van den Bogaert Frans-Vercruysse, Mevr. Van den Bosch Monique, Fam. Van der Maelen-De Landtsheer Jozef, Dhr. Van der Snickt Dominique, Dhr. Van Dierdoncq Ivan,

Fam. Van Geystelen Louis, Dhr. Van Hissenhoven-Michiels Thierry, Dhr. Van Impe Steven, Dhr. Van Remoortere Jan, Dhr. Van Riet Adriaan, Mevr. Van Rompuy Magda, Fam. Van Sant-Vermeiren, Z.E.H. Van Tichelen Karel, Dhr. Vanden Broecke Bernard, Dhr. Verellen Kris, Fam. Vervoort-Verborgt, Dhr. Vreys Walter, Dhr. Waeterschoot-Billion Fons, Dhr. Wauters Marc, Dhr. Wolters-Van der Wey Michel, Fam. Van der Heyden-Verelst, Dhr. De Cleyn Edwin, Dhr. De Saegher Bruno, Mevr. Van der Planken Evi, Fam. Lambrechts-Augustijns Hugo, Dhr. Holthoff Nikolay.

Onze Heemkring Partners: Helios – Koffiebranderij, Dhr. Kowalczyk Zbigniew, Mevr. Vandeputte-De Gruyter Marleen (Buurderij De Veldekens) □

Verkiezingsperikelen en grappen vóór WO I

door Karel Versteylet†

Zoals de lezer waarschijnlijk weet, was er in ons land vóór 1912 van algemeen stemrecht geen sprake, evenmin van evenredige vertegenwoordiging van de diverse partijen in het bestuur van land, gemeente of provincie, dit zou eerst later worden ingevoerd. De partij die de meerderheid behaald regeerde en deze meerderheid kon bestaan uit 50% der stemmen + één. Niet te verwonderen dat het er bij gemeenteverkiezingen heftig aan toe ging.

In Berchem bestonden toen twee grote groeperingen, de katholieken en de liberalen, van socialisten werd toen nog niet gesproken.

Als burgemeester stond aan het hoofd van de gemeente Frans Van Hombeeck Jr., zoon van Frans Van Hombeeck Sr. die de gemeente bestuurd had van 1872 tot 1879.

Frans Van Hombeeck
*3 september 1855 - †25 september 1907

Frans Van Hombeeck Jr. droeg sinds 1885 de burgemeestersslerp en zou deze tot zijn dood (1907) blijven dragen.

Vader en zoon waren brouwers en woonden op de Grote Steenweg. Zij onderscheidden zich door hun minzame omgang en hun liefdadigheid, de naam Van Hombeeck was dan ook zeer populair.

Junior was bovendien een voorbeeld van wilskracht en moed. Hij werd namelijk dikwijls geplaagd door hevige pijnen, gevolg van reuma in de gewrichten en toch was er geen vrolijker, opgewekter man in heel Berchem te vinden. Al had hij soms hevige pijn in hand en arm, al ging hij soms op krukken, altijd zweefde een glimlach om zijn mond. Hij had een bolvormig gelaat met nogal uitpuilende ogen waardoor zijn tegenstrevers hem de bijnaam “de Koei” (koe) gaven.

De laatste verkiezing, als wij het ons nog herinneren, was die van 1907. Maanden op voorhand werd er langs weerszijden gepropageerd en naargelang de verkiezingsdag naderde, loeide de strijd steeds heviger op. Er werd veel gebruik gemaakt van karikaturale affiches.

De liberalen of “geuzen” zoals ze toen genoemd werden, kwamen liefst voor de pinnen met reuzen van pastoors met goed gevulde buiken, die aan een gespekte tafel zaten. De katholieken of “japneuzen” daarentegen lieten meer de dingen zien die ze zouden uitvoeren, mochten ze verkozen worden.

‘s Nachts werden langs beide zijden hun “jonge wachten” de straat opgestuurd met kwast en stijfselpot om nieuwe propagandastroken te plakken, die van de andere partij af te scheuren, hier en daar een huisgevel te bekladden, kortom het spelletje dat men nu nog te zien krijgt.¹

Het gebeurde meer dan eens dat de ploegen met elkaar in botsing kwamen en er vielen dan soms zeer harde klappen. Men bediende zich niet van revolver of scherpe wapens maar bepaalde er zich toe de tegenstander te “bestijfselen”². Het gebeurde dan ook niet zelden dat de “japneuzen” van onder tot boven, door de liberalen, met blauwsel bespoten werden. Processen-verbaal werden toen zelden opgemaakt want het politiekorps, dat hoop en al uit 3 of 4 agenten bestond, bleef liefst uit de verte toekijken, zij verkozen een onbevlekt uniform boven een besmeurd.

Eindelijk kwam de dag der verkiezing. De bewerkingen om stem-formulieren op te nemen, was eenvoudiger als nu. Het volstond uit te maken welke lijst de meeste stemmen had bekommen en van deze lijst waren dan alle kandidaten verkozen.

Het was nog redelijk vroeg in de namiddag als de resultaten reeds bekend waren. De volstreckte meerderheid bedroeg: 2803 stemmen.

¹ Zulke “plakploegen” en wildplakken van verkiezingspropaganda zoals toen het geval was, kennen we nu in 2018 niet meer.

² Bestijfselen: met behangerslijm insmeren of in dit geval besmeuren.

De liberalen behaalden 2283 stemmen, de katholieken 3247 of 644 meer dan de liberalen.

Geen half uur later liepen groepen van de winnende partij, juichend en zingend, door de straten van de gemeente.

Eén der eersten die wij ontmoeten was Jules Michiels, steenhouwer, bijgenaamd “den Trull”. Hij was een zeer eerbiedwaardig man en goed burger, had niets dan vrienden, maar deinsde niet terug voor een grapje.

Hij had een kop zo kaal als een biljartbal en op die glimmende schedel had hij het winnende getal 644 laten schilderen. Zo begaf hij zich, blootshoofds naar het lokaal “t Wit Kruis” op de Grote steenweg, waar de liberalen hun zetel hadden. Daar wandelde hij rustig voor het gebouw over en weer en telkens hij voor een der vensters van dit lokaal kwam, boog hij diep het hoofd om het daarop geschilderde getal goed te laten bekijken. In den beginne grinnikten de aanwezigen wel en hun eerste aandrang was, zich op de onbeschaamde te gaan werpen, maar de fair play van de meeste behaalde de overhand en tenslotte lachten zijzelf met dit pittig gebaar.

Inmiddels had de burgemeester aan beenhouwer Michiels uit de Poortstraat (Willem Van Laarstraat) gevraagd, hem een flinke koe te bezorgen.

Rond 20.30 uur reed een met groene planten en slingers versierde platte wagen, gespannen met vier kloeke paarden van den Dockx uit de Leopoldstraat (Patriottenstraat) door de straten van de gemeente. De versierde wagen werd voorafgegaan door de met spoed opgetrommelde muzikanten van de fanfare “De Volksvrienden”.

Als “eigenspot” en tevens uitdaging aan anderen stond op de wagen een levende koe, mooi opgesmukt, verwijzend naar de bijnaam die aan Van Hombeeck werd gegeven. □

Deze tekst geschreven door Karel Versteylen, werd overgenomen uit Heemtenberg nummer 66 van 2003.

Overlijden van burgemeester Frans Van Hombeeck Jr. en de politieke gevolgen voor het Berchems bestuur

door Karel Nicolai[†]

Franciscus Van Hombeeck, geboren te Berchem op 3 september 1855, was eveneens brouwer, net zoals zijn vader, die dezelfde voornaam had en burgemeester was van 13 september 1872 tot bij zijn overlijden op 4 juni 1879.

Door de verkiezingen van 19 oktober 1884, werd Franciscus Van Hombeeck (zoon), vanaf 1 januari 1885 eerst waarnemend burgemeester tot een Koninklijk Besluit (KB) van 12 september 1885 hem aanstelde als burgemeester. Onder zijn beleid groeide Berchem uit. Hij overleed te Berchem op 25 september 1907. Zijn begrafenis op 30 september 1907 werd door honderden inwoners bijgewoond. De kist werd van het gemeentehuis naar de kerk gedragen. Vandaar naar de begraafplaats met een lijkwagen.

De begrafenisstoet op weg naar Sint-Willibrorduskerk ter hoogte van het oude politiekantoor op de Grotesteenweg.

De begrafenisstoet op weg naar het Kerkhof buiten de muren. Het (nieuwe) kerkhof bevond zich reeds op de huidige locatie op de toenmalige wijk De Leeuwerik.

Strijd om de opvolging

Zijn opvolging liep niet van een leien dakje. De Meetingpartij¹ bestuurde, als meerderheid, sinds 40 jaar de gemeente. Doch na het overlijden van burgemeester Frans Van Hombeeck werd Florent Cootmans, eerste schepen, niet alleen waarnemend burgemeester maar eveneens waarnemend voorzitter van de Meetingpartij. In een vlugschrift werd hij voorgesteld als de aangewezen man om Frans Van Hombeeck effectief in beide functies op te volgen.

Doch vermits Florent Cootmans het ambt van burgemeester weigerde werden de onderhandelingen ingezet en aldus werden achtereenvolgens de heren Beeckmans, Van Nyen en Jos Janssens benaderd. Door "allerlei omstandigheden" weigerden dezen en tenslotte werd op voorstel van het College aan Georges Hanssens het ambt aangeboden. Toen Edmond Duysters dit vernam – hij had mee de vorige onderhandelingen gevoerd doch hem was de functie nooit aangeboden – verklaarde

¹ De Meetingpartij was was een politieke partij die zich tegen de Belgische regering keerde en die in de stad Antwerpen een meerderheid had tussen 1862 en 1872. De Meetingpartij ging geleidelijk op in de Katholieke Partij, waarvan het nog een tijdlang de Antwerpse vleugel was.

hij dat hij zich het recht aanmatigde de nodige stappen te doen om zelf burgemeester te worden. Hij ging hiervoor zelfs tot bij de eerste minister².

Tenslotte aanvaardde Florent Cootmans, op Kerstdag 1907, dan toch het burgemeesterschap en werd ook Filip Williot tot schepen verkozen. Doch toen in 1908 Duysters ook niet meer verkozen werd in het bestuur van de Meetingpartij, gaven ook zijn verkozen vrienden, waaronder schepen Jan Moorkens, hun ontslag in het partijbestuur.

Scheuring

De partij viel uiteen in twee groepen: deze van Cootmans en de andere rond Duysters. En toen begon als 't ware de oorlog!

Ten einde de vrede te herstellen werd besloten twee scheidsrechters aan te stellen die de onderhandelingen verder zouden voeren. Beide kemphanen kregen elk twee onderhandelaars. Omdat de eisen van Duysters in het "Frans" gesteld waren werd deze taal ook gebruikt voor het eerste antwoord.

Het begon allemaal in maart 1909 en uiteindelijk, na heen-en-weergescrijft in 't Nederlands, werd op 19 november 1909, de "vrede" in een verdrag vastgelegd.

Enkele uittreksels zullen het ons wat duidelijker maken:

"Tussen de ondergetekenden... is het volgende overeengekomen:

Gezien dat, sinds geruimen tijd, een zekere wrijving bestaat tusschen verschillende personen en fractiën der Berchemse Meetingpartij;

Gezien die toestand van aard is om eene diepe klove te graven tusschen de Berchemse katholieken, en misschien eene bepaalde scheuring te verwekken in den schoot der partij; enz.

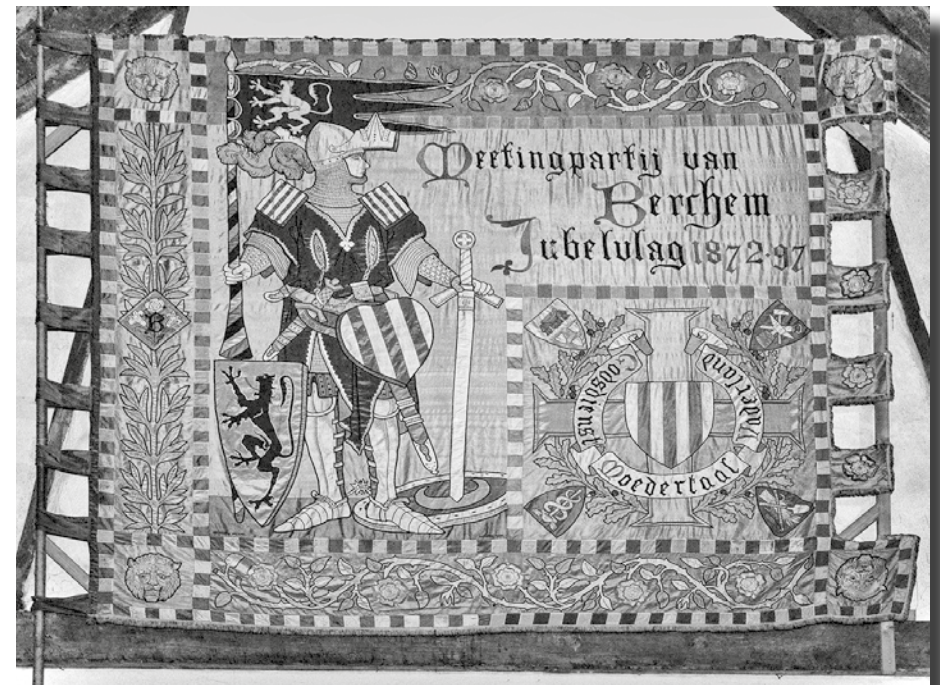
Verklaren de ondergetekenden zoowel in hunnen naam als in naam hunner vrienden:

² Edmond Duysters was ook advocaat en nationaal politicus. Hij volgde in 1913 de overleden volksvertegenwoordiger Jean-Baptiste De Winter op als verkozene voor het arrondissement Antwerpen en vervulde het mandaat tot in 1921.

*1° den veldtocht te betreuren die langs beide kanten gevoerd is geweest.
2° de aantijgingen, zinspelingen of lasterlijke aanvallen tegen personen af te keuren zoowel diegene op bedekte wijze, in private gesprekken als in het openbaar of in dagbladen gedaan.*

Zij zullen voortaan eensgezind en hand in hand werken onder de leiding van den voorzitter der Meetingpartij, met uitsluiting van alle nevenbedoeelingen of persoonlijke belangen, voor te staan en te verdedigen."

Als bewijs van toegeving, en bezield met het vurig verlangen de eenheid der partij te bewaren, neemt burgemeester Cootmans het voorstel der vrienden van de heer Duysters aan. En hij verbindt zich aldus om aan de Gemeenteraad voor te stellen, in de eerstkomende zitting, een aanvraag te doen om twee nieuwe schepenzetels te bekomen en, samen met Mr. Duysters bij de hogere overheid al de nodige stappen aan te wenden. Het verdrag werd op 19 november 1909 ondertekend.

De enigste nog bestaande vlag van de Belgische Meetingpartij. Deze vlag behoorde toe aan de Berchemse afdeling ervan. U kunt u ze terugvinden in ons Heemkundig Zoldermuseum "Schaliënhoef".

Oprichting Vlaams-Katholiek en Democratisch Verbond

Het haalde allemaal niet veel uit en van de verhoging van de schepenzetels kwam niets in huis.

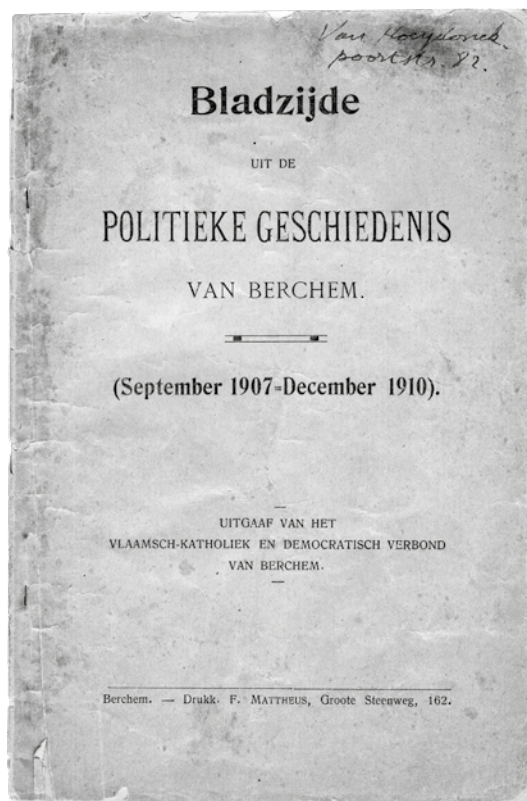
De ruzie bleef duren en toen Duysters ook voor de Commissie der Krijgsmagistraten (met 44 stemmen) niet verkozen werd was de breuk volledig. Hierop volgde op de eerstvolgende gemeenteraad de “oorlogsverklaring” van Duysters.

Kort daarop werd het Vlaams-Katholiek en Democratisch Verbond opgericht buiten de Meetingpartij, om deze te “bevechten” en om de politiek van Van Hombeeck weer te doen zegepralen!

Heel de strijd werd uit de doeken gedaan in twee brochures.

Eerst verscheen “Bladzijde uit de Politieke Geschiedenis van Berchem (September 1907 - December 1910)”, een uitgave van het Vlaamsch-Katholiek en Democratisch Verbond van Berchem (32 blz. en niet ondertekend).

Het programma van het Vlaamsch-Katholiek en Democratisch Verbond luidde als volgt: “VLAAMSCHGEZIND, KATHOLIEK, dat wil zeggen getrouw aan onzen Godsdienst, verdraagzaam voor andersdenkenden, DEMOCRATISCH, zooals de werking van Frans Van Hombeeck was”.

Daarop volgde “De ware Politieke Geschiedenis van Berchem sedert 1907. Een antwoord op eene bladzijde uit de politieke geschiedenis van Berchem. Een uitgave van de Meetingpartij van Berchem.” (61 blz. en wel ondertekend). De Meetingpartij behield haar programma en is en “blijft getrouw aan de grondbeginsels die ze steeds verdedigd heeft: DEN GODSDIENST, DE VLAAMSCHE ZAAK, DE BELANGEN VAN HET VOLK. Zij eerbiedigt de geestelijke overheid.” Ook bij de verkiezingen van 15 oktober 1911 werd Edmond Duysters niet verkozen.

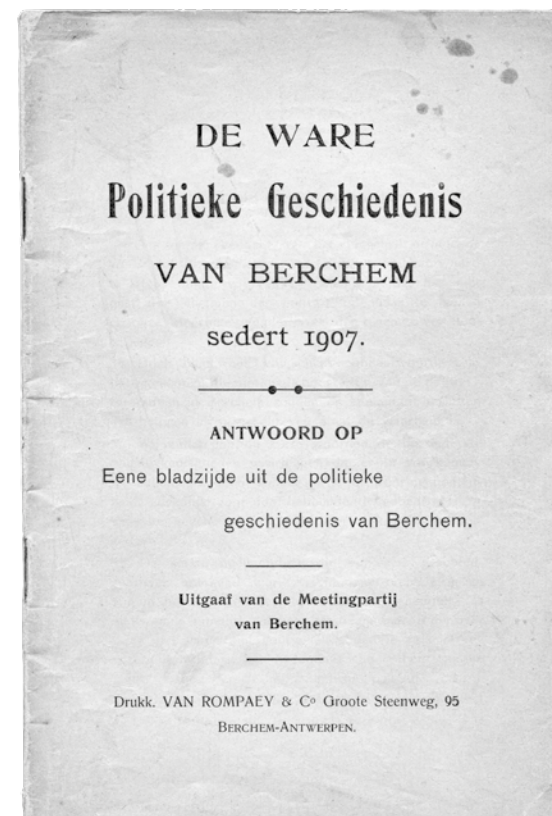
Nadat hij tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Gemeenteraad, die op eigen handje had besloten tot de verhoging van het aantal schepenzetels met twee, was aangesteld als schepen (eed 3 mei 1915) werd deze beslissing vernietigd bij KB van 19 april 1919.

Op 24 februari 1917 overleed echter Jan Moorkens, schepen, en kon zijn plaats nu wettelijk ingenomen worden door Edmond Duysters.

Na de verkiezingen van 24 april 1921 werd Duysters bij KB van 19 augustus 1921 benoemd tot Burgemeester van Berchem.

Op 7 juni 1922 werd hij veroordeeld wegens fraude en verduistering en door de Gemeenteraad in zitting van 21 september 1922, ingevolge art. 77, 1° van de kieswet vervallen verklaard als raadslid. En zo werd een bewogen episode uit de Berchemse politieke geschiedenis afgesloten. □

In een *volgend nummer* gaan we verder in op in het *mysterie rond Edmond Duysters en zijn verdwijnen uit het politieke leven.*

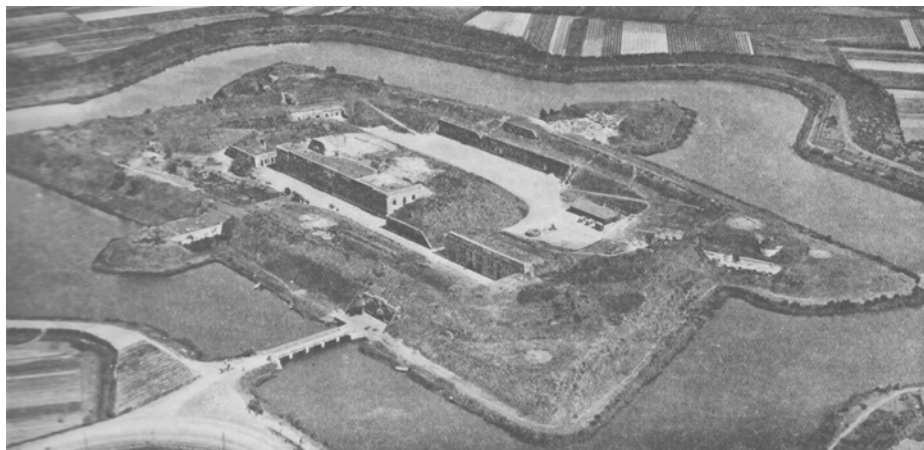
“De Groote Oorlog” - geschiedkundig (deel 12)

door Walter Gysen

De doorbraak van de buitenste fortengordel

In deel 11 vernamen we dat Duitse legers op 27 september 1914 paraat stonden om de buitenste fortengordel van de vesting Antwerpen aan te vallen.

De Duitse generaal von Beseler heeft met 150.000 man te weinig troepen om de buitenste fortengordel langs verschillende zijden aan te vallen. Hij spitst zijn aanval dan ook toe op de zuidoostelijke kant van de gordel en deze te doorbreken bij Walem, Sint-Katelijne-Waver en Lier.

Het fort van Walem vóór de beschieting van 1914.

Op 28 september 1914 rond de middag begint de beschieting van de forten van Walem en Sint-Katelijne-Waver. De inslagen gebeuren om de drie seconden. Om de zeven minuten daveren de forten onder de inslag van een bom van 820 kg springstof afgevuurd door de “Dikke Bertha’s” of de *kurze Marinekanone 14 L/12 in Räderlafette* of M-Gerät, Kort Marinekanon 14 L/12 op onderstel, waarbij de “M” verwijst naar de dunne hulzen die gebruikt werden zoals bij mijnen.

Het fort van Sint-Katelijne-Waver in 1912.

De toestand in de forten wordt praktisch onhoudbaar. De generatoren voor luchtverversing begeven het, verlichting valt uit, giftige gassen vullen de donkere gangen.

De Duitse infanterie begint onder artilleriesteun aan hun mars over de ganse lengte van het front. De Belgische troepen moeten zich terugtrekken op posities tussen en rond de forten. De dorpen Zemst en Hofstade vallen in handen van de Duitsers. Hierdoor ligt voor hen de weg naar Mechelen open. Die avond wordt die stad dan ook zonder veel tegenstand door de vijand ingenomen.

Het fort van Walem na de inslag van een 30,5 cm mortiergranaat.

Het Duitse leger was modern uitgerust omdat ze de oorlog reeds lang hadden voorbereid terwijl de Belgen op omzeggens het laatste moment gedwongen werden hun grondgebied te verdedigen. Het was dus een ongelijke strijd op vele vlakken. Het geschut van de Belgische forten kon het Duitse geschut niet bereiken omdat dat buiten hun bereik stond opgesteld. Bovendien hadden de Belgische forten te weinig munitie, 500 obussen per kanon. Duitsland voorzag 3.000 obussen per kanon. De Belgische veldkanonnen moesten getrokken worden door zware natiepaarden die wel gewend waren aan kasseiwegen van de Antwerpse haven, maar niet aan het trekken van geschut op veldwegen en weiden. De Duitsers beschikten hiervoor reeds over tractors.

Onze Belgische mobiele artillerie schiet met buskruit dat telkens een rookpluim maakt na het afvuren. Zo kunnen de Duitsers onmiddellijk de plaats traceren van het Belgische geschut om dit uit te schakelen. De hoeveelheid machinegeweren is al niet veel beter. Voor een sector van de buitenste fortengordel van 17 km frontlijn beschikken de Belgen over 9 machinegeweren.

De vestingtroepen bestaan uit oudere mannen, vooral dertigers en gezinshoofd, die terug onder de wapens werden geroepen en bij de mobilisatie enkel een korte opfrissing van hun militaire training hebben genoten. Ze worden geleid door officieren uit het reservékader of bejaarde officieren die terug uit pensioen zijn gehaald.

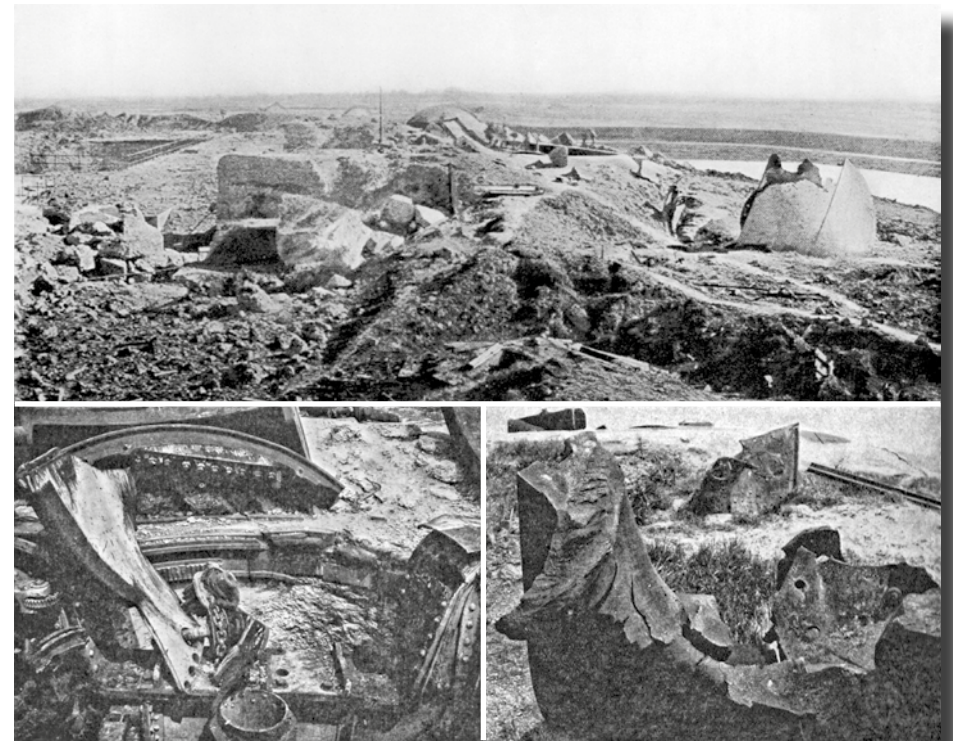
De Belgische soldaten en officieren dragen nog fel gekleurde uniformen en beschikken totaal niet over (stalen) helmen. Ze vormen dan ook uitstekende doelwitten voor de Duitsers die in grijs getinte uniformen vechten en over stalen helmen beschikken.

Bovendien beschikt het Belgische leger over geen moderne communicatiemiddelen aan de frontlinie zoals telefoon of radioverbindingen. Bevelen worden schriftelijk doorgegeven via soldaten per fiets. Die berichten komen verkeerd aan, of te laat of helemaal niet.

Uit dit alles blijkt duidelijk dat de Belgen helemaal niet opgewassen waren tegenover de Duitse overmacht.

Nogmaals pasten de Duitsers hun terreurpolitiek toe op de burgerbevolking. Zo werden de dorpen Waarloos en Sint-Katelijne-Waver bewust het slachtoffer van een terreurbombardement.

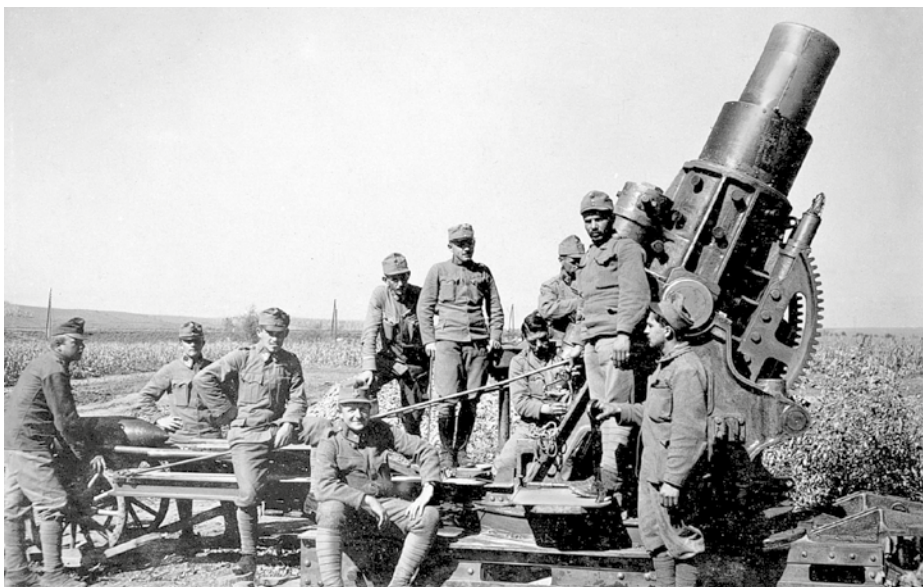
Gedurende de nacht van 28 op 29 september gaan de bombardementen verder en blijven de obussen inslaan op beide forten. Een projectiel van een KMK (Kurze Marine Kanone) trof de munitieopslagplaats van het fort van Sint-Katelijne-Waver wat een enorme ontploffing veroorzaakte. De gewelven storten in en begraven tientallen manschappen, anderen zijn op slag dood. De overlevenden zijn verbrand aan gezicht, handen en de kleding is in hun lichaam gebrand.

Boven: Het fort van Sint-Katelijne-Waver na het bombardement.

Onder: Het resultaat van een voltreffer van een 42cm granaat op een geschutskoepel voorzien van 2 15cm kanonnen.

Op 29 september geeft militair gouverneur Deguise het bevel om elk fort tot de dood te verdedigen zelfs indien er zware vernielingen waren aangebracht moet het fort verdedigd worden. Ook de troepen in de loopgraven tussen de forten moeten ter plaatse blijven en tot de dood strijden. Er zouden zelfs speciale troepen achter linies opgesteld worden om deserteurs en vluchtende soldaten neer te schieten.

Een Oostenrijks-Hongaarse 30,5cm Škoda-mortier in vuurpositie.
(Collectie Österreichische Nationalbibliothek)

Op 30 september verleggen de Duitsers hun vuur naar de forten van Lier en Koningshooikt. Door de zware inslagen van de KMK-kanonnen is het fort van Lier weldra uitgeschakeld en de inslagen van de projectielen van de Oostenrijkse Škoda-kanonnen doen hetzelfde met het fort van Koningshooikt. Enkel de zwaar beschadigde redoutes van Bosbeek en Blaasveld houden nog stand. Toch kost dit veel slachtoffers.

In de nacht van 30 september op 1 oktober stipt om 02.00 uur openen alle Belgische kanonnen zowel van de forten als van het veldleger het vuur, gericht op plaatsen waar zij vermoeden dat Duitse kanonnen opgesteld staan. Het is in feite een wanhoopsdaad, want het Duitse geschut staat opgesteld buiten het bereik van de Belgische kanonnen. Resultaat: de munitievoorraad van de Belgen wordt verder uitgeput. Toch waren ze er bijna in geslaagd om KMK Batterij nummer 3 uit te schakelen.

De Duitsers laten zich door deze nachtelijke beschieting niet beïnvloeden en breiden op 1 oktober hun offensief verder uit. In de breedte worden nu ook de forten van Breendonk en Kessel beschoten door hun zware artillerie en ondertussen zetten zij hun aanval richting

Antwerpen richting fort Sint-Katelijne-Waver en de redoutes Bosbeek en Dorpveld. De Belgen moeten zich terugtrekken tot achter de Nete. Om 17 uur worden de restanten van het fort van Sint-Katelijne-Waver door de Duitsers bestormd en om 18 uur ingenomen.

Op 2 oktober wagen de Belgen een tegenaanval bij dageraad bij Sint-Katelijne-Waver om hun posities te heroveren maar bij gebrek aan artilleriesteun moeten ze zich terugtrekken om nutteloze verliezen te vermijden. De beschieting van het fort van Walem gaat ondertussen verder. Het fort ligt grotendeels in puin. De bemanning heeft dagen niet meer gegeten en om 17 uur geeft het fort zich over. Ook het fort van Koningshooikt is door een ontploffing van de munitieopslagplaats onbruikbaar geworden en door de bemanning verlaten. Op 3 oktober vallen de forten van Kessel en Lier in Duitse handen.

Door de inname van Walem door de Duitsers valt ook de water-voorziening van de stad Antwerpen in handen van de bezetter. Antwerpen haalt namelijk zijn drinkwater uit reservoirs in Walem. De Duitsers sluiten die toevoer onmiddellijk af. Antwerpen moet noodmaatregelen nemen. Hiervoor wordt Scheldewater gebruikt dat enigszins gezuiverd wordt.

Op 6 dagen tijd heeft von Beseler een bres van 26km geslagen in de buitenste fortengordel van de vesting Antwerpen. □

Een koepel van het Fort van Kessel geraakt door een Oostenrijks-Hongaarse 30,5cm Škoda-mortiergranaat. De kop van de granaat bevindt zich nog steeds in de koepel.
(Collectie Heeresgeschichtlichen Museum Wien - Oostenrijk)

De vredesfeesten te Berchem in 1919

door Karel Nicolai[†]

Toen met de Wapenstilstand op 11 november 1918 de eerste wereldoorlog officieel beëindigd werd, greep het gemeentebestuur van Berchem de kans om reeds de volgende zondag een vaderlandse betoging in te richten. Maar ze waren er niet tevreden mee. Want wat leest men in het gemeentelijk verslag 1919?

“De roemrijke bevrijding van België heeft alom, in de dorpen zoowel als in de steden, geestdriftige betoogingen doen ontstaan, die de treffendste uiting zijn van de vaderlandsche gevoelens welke onze bevolking bezielen.

Niet zoodra waren de vijandelijk soldaten uit onze gemeente verjaagd of reeds enkele dagen nadien richtte het Gemeentebestuur eene vaderlandsche betooging in.

Deze betooging was spontaan en werd door gansch de bevolking mede gemaakt, alhoewel zij in zich zelve eenvoudig was en geen groote pracht bijzette.

Het Gemeentebestuur, hier echter niet mede tevreden, besloot dit jaar, in plaats der gewone Septemberfeesten, het heuglijke Feest van den Vrede op waardevolle en grootsche wijze te vieren.”

Hoe werd dit gevierd?

“Op zaterdag 6 september werden de feesten ingeleid met een fakkeltocht. Zes muziekmaatschappijen namen eraan deel gevolgd door een stoet van “duizenden ballonekens” die in “verschillige kleuren” wiegelden aan allerhande draagtoestellen.

En op zondag 7 september had een plechtige mis van dankzegging plaats in de Sint-Willibrorduskerk.

De “clou” was echter den allegorischen stoet. Opgevat door heer J. Ratinckx, Bestuurder der Teekenschool, en in uitvoering bijgestaan

door de heeren A. Strijmans, beeldhouwer, en Fr. Mortelmans, kunstschilder, was het onder de belangstelling van duizenden en duizenden dat hij zijnen uitgang deed op Zondag 7 September in de algemeen versierde straten.

De stoet zelf, in ‘t kort samengevat:

(entourage bestaande uit mannen, vrouwen, kinderen, paarden, kleinere groepen in de grotere groep, zijn niet vermeld).

- ♦ Gendarmen te paard¹.
- ♦ Groep I – Het Strijdende België – praalwagen met soldaten bekroond met de Belgischen Leeuw.
- ♦ Groep II – Het Lijdende België – praalwagen: een neergeschoten en verbrande woning, op “welker puinen de inwoners, door de Duitschers gedood, uitgestrekt waren”.
- ♦ Groep III – Het Zegevierende België – praalwagen vertoont de negen provinciën. Het gouden beeld “Belgische overwinning” vergezeld door een soldaat, zinnebeeld van moed en dapperheid voorstellende, bekroont de wagen die bevolkt is met helden van Luik, Halen, Antwerpen, Ieper, enz.
- ♦ Groep IV – Het Verheerlijkt België – praalwagen is bekroond door het beeld der geschiedenis welke het omlauwerd medaillon van Koning Albert omvat, omringd door bloemendragende kinderen.

Des avonds van 8 tot 10 uren werd door de muziekkapel van het 6e Linieregiment een concert gegeven op de Frans Van Hombeeckplein, welke te dezer gelegenheid prachtig verlicht was. De wagens uit den stoet stonden er ten toon en werden bestraald door een militair zoeklicht.

Om 10 uren sloot deze dag met een prachtig kunstvuurwerk, afgestoken op de vestingen.”

¹ Vroeger waren Rijkswachters te paard altijd voorzien bij een stoet of manifestatie.

Nog niet afgelopen met de feesten

“Op maandag 8 september had om 10 uur een solemnele dienst plaats in Sint-Willibrorduskerk voor de gesneuvelde soldaten der gemeente. Daarna trok men naar de begraafplaats waar lijkredes werden gehouden en kronen neergelegd op de graven der gesneuvelden.”

Nog steeds niet gedaan met feesten

Want op de volgende zondag 14 september had een plechtige feestzitting plaats in de zaal van het Sint-Stanislascollege. Hier werden “herinneringsdiploma’s”, uitgevoerd naar een tekening van kunstschilder Frans Mortelmans, aan de soldaten bewoners der gemeente, uitgereikt². Daarna had nog een geslaagd turnfeest plaats op het Frans Van Hombeeckplein.

Berchem schoolkinderen zingen “Naar Wijd en Zijd” voor de ingang van het Sint-Mariagasthuis.

Vrijheidsboom

Om de heuglijke gebeurtenis der bevrijding te vereeuwigen zou men een “vrijheidsboom” planten op het rondpunt voor het Sint-Mariagasthuis aan de Vredestraat.

² Van deze “herinneringsdiploma’s” zijn er 2 exemplaren terug te vinden in de collectie van Heemkring Berchem.

Het gebeurde op vrijdag 26 december 1919, te 11 uur. De plechtigheid begon met het, door de ouderen onder ons gekende, “Naar Wijd en Zijd³” door de schoolkinderen gezongen waarna een jongen en een meisje de symbolische boom plantten. De heer Janssens, schepen voor onderwijs hield een redevoering waarin hij de betekenis der plechtigheid aan de kinderen uitlegde. Een door de schoolkinderen gezongen “Brabançonne” besloot de plechtigheid.

Vandalisme

Op 31 december daaropvolgend, werd de boom vernield door 4 knapen uit Antwerpen, tussen 13 en 17 jaar oud. Het naamplankje dat aan de boom hing werd in de brievenbus van het gemeentehuis gedeponneerd met de vermelding “van de vrijheidsboom”. Het berust nog steeds in het gemeentelijk archief.⁴ □

Het meisje en de jongen die samen de vrijheidsboom geplant hebben op het pleintje voor het Sint-Mariagasthuis.

³ *Naar Wijd en Zijd* (Frans: *Vers l'avenir*) is een Belgisch vaderlandslievend volkslied dat tevens werd beschouwd als het volkslied van Belgisch-Congo. Het lied werd geschreven in 1905 door Gentil Theodoor Antheunis (1840-1907). De muziek werd gecomponeerd door François-Auguste Gevaert (1828 - 1908). De tekst kun je terugvinden op: https://nl.wikipedia.org/wiki/Naar_Wijd_en_Zijd

⁴ Deze tekst werd geschreven rond 1999. Toen zou dit plaatje zich nog in het gemeentelijk archief bevonden hebben. Het is momenteel niet duidelijk of dit nog zo is.

SINT-WILLIBRORDUS BERCHEM
GROTESTEENWEG - HEILIG HARTSTRAAT - SINGEL

32STE INT. KERSTSTALLENTENTOONSTELLING

16 DECEMBER 2018 - 6 JANUARI 2019
OPENINGSUREN VAN 13u00 TOT 17u00

Begeleide groepsbezoeken enkel op afspraak guido.troubleyn1@telenet.be of +32 479 960 664

Zondag 16 december 2018 om 15u00
Plechtige opening met optreden van de Kon. Harmonie De Vriendenkring

Maandag 24 december 2018 om 23u00
KERSTNACHTVIERING

Verantwoordelijke uitgever: Troubleyn Guido, Binnenplein 2 bus 53, 2600 Berchem

Alle medewerkers van Heemkring Berchem

*wensen u prettige feestdagen
en een voorspoedig 2019!*

BUURDERIJ DE VELDEKENS

Berchem Stadionstraat 8 - Berchem | vrijdag 16:00-17:30 uur

 0477412850

 /BuurderijDeVeldekens

KOWALCZYK

sanitair - verwarming - elektriciteit

tel/fax +32 3 281.16.73
+32 476 686 817

Koffiebranderij- thee
confiserie - delikatessen
doopsuiker

Helios
DE LUCA

Statiestraat 13
2600 Berchem
03/239.24.54

www.heliosberchem.be